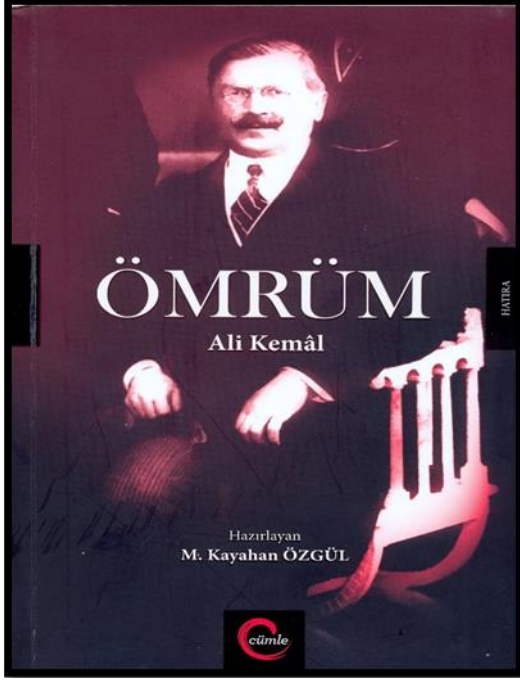

Ömürde Bir Gedik: *Ömrüm* Üzerine Notlar (Kitap Tanıtımı)

Hakan Çalık

Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
calikhakan46@gmail.com

“Zaten nuhbe-i hayat nedir, bir zübde-i hâtırât değil midir?”

Ali Kemâl Bey

Ali Kemâl, (2016). *Ömrüm*. M. Kayahan Özgül (hzl.). 2. Baskı, Ankara: Cümle. 264 s.

Ali Kemâl Bey (1867-1922), yaşadığı dönemin edebiyat, siyaset ve eğitiminde aktif rol oynayarak toplumu ve devleti etkileyen biridir. O, Osmanlı Devleti'nin sosyal, siyasi ve ekonomik olarak buhranlı dönemlerinde eğitimi tamamladıktan sonra Paris'te *İkdam* gazetesinde muhabirlik, Brüksel'de Sefaret Kâtipliği, Dârülfünun ve Mekteb-i Mülkiyye'de hocalık, Peyâm ve Peyâm-ı Sabah gazetelerinde yazarlık, Mütareke yıllarında Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın ilk kabinesinde Maarif Nâzırı,

ikincisinde Dâhiliye Nâzırı gibi çeşitli görevlerde bulunur. “*İbtidâ-yı şebâbımdan [ilk gençliğimden], sabâvetimden [çocukluğumdan] beri gerdiş-i eyyam [günlerin dönmesi] mi demeli, kader mi demeli, tesadüf mü demeli, her ne ise işte o, hayatımı birçok şad [mutlu], hazin fakat hep ibret-engiz vak'alara cilvegâh kıldı. Öyle diyebilirim ki edebiyattan siyasiyâta benim kadar memleketimizde hâdisât-ı rûzigârın garibelerini [zamanın getirdiği olayların acıplıklarını] yakından görmüş, başından geçirmiş olanlarımız pek azdır. Küçük yaşında bu sahne-i hayatâ atıldım. Otuz-otuz beş seneden beri vatanımın her türlü cidâl-i fikrisîne [fikir münakaşasına] hâlimce karıştım; bâhusus [özellikle] karışanları tanıdım, ölçtüm, anladım” (Ali Kemâl, 2016: 19).*

Ömrüm, Ali Kemâl'in 1913 Ekim-1914 Temmuz tarihleri arasında yayımladığı Peyâm gazetesinde tefrika halinde basılan hatıralarından oluşur. Hükümet emriyle yayın hayatına son verilen Peyâm, beş yıl aradan sonra 1919 Ağustos'ta tekrar faaliyetlerine başlama imkânı bulur. Dolayısıyla daha önce yirmi iki sayı yayımlanan hatıralar, tekrar gözden geçirilerek hem eski sayıları basılır hem de yeni tefrikalar yayımlanmaya başlar. Ancak Peyâm Gazetesi, yeni yayın döneminde Mihran Efendi'nin 1875 yılından itibaren çıkardığı Sabah Gazetesi ile birleşerek Peyâm-ı Sabah adını alarak yayın hayatını devam ettirir. 1922 yılı Ekim ayına kadar çıkarılan Peyâm-ı Sabah'ta ancak Ali Kemâl'in hatıraları otuz iki tefrika halinde 8 Nisan 1920'ye kadar yayımlanır. Bu haliyle *Ömrüm*, Ali Kemâl'in hayatının ilk yirmi yedi yılından, yani çocukluğundan itibaren 1868-1895 yılları anılarından oluşur (Özgül, 2016, s.8-9).

İlkçağlardan beri yazıla gelen anı (hatıra); bilim, sanat, politika, edebiyat gibi alanlarda ünlü kişilerin, yaşadıkları olayları ya da yaşadıkları dönemin önemli olduğunu düşündükleri özelliklerini gözlemlerine ve bilgilerine dayanarak anlattıkları türdür. Kişilerin yaşadıklarını gelecek kuşaklara aktarma arzusu bu türün doğuş zeminini oluşturur. Hatıralar zaman süreci olarak yaşamın tamamını içine alabileceği gibi bir dönemi, belli bir zaman dilimini ya da bir olayın vuku bulunduğu zaman sürecini de kapsayabilir. Hatıralar günlük kaleme alınabileceği gibi yazarın anımsamalarıyla sonradan da kaleme alınabilir. Yazarın yaşadıklarını ve izlenimlerini yazıya geçirmesi bakımından hatıralar, günlüklere benzer. Ancak “*Günlük ileriye doğru gider, hatıra geriye doğru iner. Biri yaşarken, öbürü*

yaşadıktan sonra yazılır” (Özdemir’den akt: Aktaş ve Gündüz, 2011, s. 317). Hatıralar ile biyografilerin de birbirine benzer yönleri vardır. Her iki tür de yeri geldiğinde yazarın iç sesine yönelir, özel hayatından, duygu ve düşüncelerinden bahseder. Ancak biyografiler kişinin kendisi ile sınırlı kalırken hatıra yazarları dış dünyadan kopmadan sürekli onunla ilişki içinde yaşanmış birtakım olayların nedenlerini bulmaya çalışırlar. Dolayısıyla, kendilerini tanımaya ve yaşadıklarını bütünleştirerek bir sonuca varmaya çaba gösterirler (Aktaş ve Gündüz, 2011, s. 315-16-17).

Ali Kemâl’in *Ömrüm* adı altında hatıralarını kaleme alması kitabın ön söz kısmında hatıra türü hakkındaki düşünceleriyle ilişkilendirilebilir. Ali Kemâl, ön sözde medeni memleketlerde büyük küçük herkesin hatıralarını yazarak sonraki nesile bıraktığını belirtir. Bu hatıraların tarih açısından da kıymetli olduğunu vurgulayan Ali Kemâl, yine hatıraları tarihin en samimi ve en hakiki kaynakları olarak gösterir. Ali Kemâl, yayımlanma amacı taşımayan özel hatıratları faydalı ve güzide olarak tanımlayarak, onları bir derece daha ön planda tutar (Ali Kemâl, 2016, s. 17). Ali Kemâl’in hatıra hakkındaki görüşlerine katılmakla birlikte hatıraların nesnel bilgiler taşıyan tarihi belge misyonu taşımayacağını belirtmek gerekir. Çünkü yazarın anımsamalarıyla sonradan kaleme alınan hatıralar, aradan uzun zaman geçmiş olması, hatıra yazarının bazı olayları eksik anımsamasına, bundan ötürü yanılğıya düşmesine sebep olabilir. Bu bağlamda hatıralar, kesin bir belge olarak kabul edilemez. Ancak edebiyat, sanat, siyaset ve bilim alanındaki ünlü kişilerin anıları, tarihi olayların aydınlatılmasına yardımcı olabilmektedir (Aktaş ve Gündüz, 2011, s. 316).

Ali Kemâl, ön sözün devamında geçmişini bilmenin şimdi ve geleceği anlamada ya da onu kurmada zorunlu olduğunu belirtir. Ona göre geçmişe sahip olmanın yolu öncekilerin yaşadıklarını yazarak bıraktıkları eserlerden geçmektedir. Ali Kemâl, tarihi anlama ve ondan ders çıkarma noktasında Batılılardan geride olduğumuzu, bundan dolayı şimdi ve geleceği idrak etme noktasında eksik olduğumuzu söyler (Ali Kemâl, 2016: 17). Ali Kemâl’in hatıra yazma konusundaki bu düşünceleri dikkat çekicidir. *Ömrüm*, bu görüşler ışığında okunursa, yazıldığı döneme dair okura önemli bilgiler sunar. Nitekim “*bu hatırat Ali Kemâl’in ve o devrin birçok aydın ve entelektüelinin isimlendirdiği gibi “devr-i istibdad”a şahitlik etmesi, Osmanlı Devleti’nin hızlı bir modernleşme yaşadığı dönemlere ışık tutması ve II. Abdülhamid gibi geç Osmanlı dönemindeki kritik bir padişahın devrinde yaşanan hadiseleri aydınlatması sebebiyle -her ne kadar belli bir zaviyeden aktarılsa da- gayet değerli bir seviyeye yükseliyor*” (Saçmalı, 2008, s. 70).

Ömrüm, Ali Kemâl’in Sabiha Hanım’la yaptığı evlilik sonucunda doğan oğlu Zeki Kuneralp tarafından ilk olarak 1985’te kitap haline getirilir. İsis Yayıncılık’tan basılan *Ömrüm*; hatırate ulaşmak isteyenler için önemli bir sorunu çözmüş olur. Hatıralar kitap haline getirilirken Zeki Kuneralp tarafından bazı eklemeler yapılır. Ali Kemâl’in hatıratında yazabildiği yerden sonrası oğlu Kuneralp tarafından tamamlanır. Ayrıca Kuneralp, hatıraların sonuna babasına ve o dönemin önde gelen simalarına ait fotoğraflar ekleyerek metni zenginleştirir (Özgül, 2016: 12). Metin Kayahan Özgül ise Kuneralp tarafından kitap haline getirilen hatıraların Latinize edilirken birçok hata yapıldığını belirterek “*Kuneralp eğitimine eski yazıyla başlayıp Lâtin harflerini sonradan öğrenen nesle mensuptu ve muhtemelen, altmış sene evvelki bilgisiyile bu metni de doğru çözebileceğini düşünmüştü. Yanlış okunan çok fazla kelime var ve bunların büyük kısmı da doğrudan doğruya edebiyatı ilgilendiren kelimeler...*” dir, (Özgül, 2016, s. 12) der.

Ömrüm’ün Zeki Kuneralp’ten sonra ilk baskısı 2004 yılında Metin Kayahan Özgül’ce Hece yayınlarından çıkarılır. Yine aynı yazar tarafından *Ömrüm*’ün yeni baskısı 2016 yılı içerisinde Cümle yayınlarından yapılır.

Özgül, “Geçen Gün Ömürdür” adlı ön sözünde Kuneralp tarafından kitaplaştırılan hatıralardaki eksik ve hataları ortadan kaldırmak için *Ömrüm*’ün yeni baskıya ihtiyaç duyduğunu, dolayısıyla hatıraların tekrar hazırlandığını belirtir (Özgül, 2016, s. 15). Özgül, çalışmasında metni sadeleştirmekten ziyade bilinmeyen kelimelerin yanına parantez içerisinde manalarını yazarak okura kolaylık sağlar. Ayrıca kitabın son kısmında “Şahıs Adları İndeksi”ne yer verilmesi okurun kitap içerisinde tarama yaparken zaman kaybetmesini önleyecektir.

Ali Kemâl Bey (1867-1922)

İstanbul'da doğdu. Mekteb-i Mülkiyye'de okudu. 1886'da yurtdışı-na kaçarak Paris ve Cenevre'de yaşadı. Dönüşünde eğitimine kaldığı yerden devam etti ise de gizli dernek kurma teşebbüsünden dokuz ay kadar mahbus kaldı. Çıktıktan sonra, 1889'da Halep'e sürgün edildi. Beş yıl dayandıktan sonra, İstanbul'a ve oradan da Paris'e kaçtı. Orada bir yandan *İkdam Gazetesi*'nin muhabirliğini yaparken, diğer yandan da Ecole Libre des Sciences Politiques'i bitirdi. Bir ara Brüksel Sefaret Kâtipliği yaptı ama, 1900'de Mısır'a geçerek çiflik yönetmeyi daha karlı bir iş bildi. 1908'de İstanbul'a döndü ve meşrûiyetten sonra Dârülfünun'da, Mekteb-i Mülkiyye'de hocalık yaptı. 31 Mart Vak'ası'nda payı olduğu iddiaları üzerine yeniden Paris'e kaçtı ve 1912'de iktidar el değiştirirince çıkarılan aff-ı umûmî'ye kadar orada yaşadı. İstanbul'a dönmüşün ardından, İttihadîlar tekrar iktidara geçince, Viyana'ya gönderilirse de kısa süre sonra İstanbul'a döndü. Mütareke yıllarında Hüriyet Ve İtilâf Fırkası'nın ilk kabinesinde Maarif Nâzırı, ikincisinde Dâhiliye Nâzırı oldu. Milli Mücadele'ye karşı olan muhalefeti sebebiyle İzmir'de linç edilerek öldürüldü.

Ömrüm, Ali Kemâl'in hayatının kısa bir özeti sunulmasıyla başlar (solda). Eser, Metin Kayahan Özgül'ün kitaba yazdığı “Geçen Gün Ömürdendir” başlıklı ön sözüyle devam eder. Sonrasında hatıraların yer aldığı ana metin karşımıza çıkar ve beş ana kısımdan oluşur: “Ömrüm”, “Bir Eski Zaman Adamı”, “Mektep Hayatı”, “Mekteb-i Mülkiyye” ve “Albüm”. Bu bölümlerden başka yazar Özgül tarafından eklenen “Geçen Gün Ömürdendir”, “Ya Sonrası” ve “Şahıs Adları İndeksi” gibi kısımlar da vardır.

Eserin ana ön sözü niteliğindeki “Ömrüm” adlı kısımda Ali Kemâl'in hatıra türüyle ilgili düşüncelerini ifade ettiği daha önce belirtildi. Ancak bu noktada Ali Kemâl'in devlet adamlarına, devrin önde gelen yazar, şair ve sanatkarlarına dönük eleştirilerine değinilebilir. Ali Kemâl, Doğu'nun Batı'ya karşı içinde bulunduğu eksik ya

da geri kalmışlık düşüncesinin temelinde Doğu toplumlarının mazisine tam olarak vakıf olamamalarının yattığını belirtir. Dolayısıyla toplumun bugünü idrak edemeyip geleceği öngörememesi çağdaş medeniyet seviyesini takip etmekte güçlük çektiğinin göstergesidir. Bu bağlamda “*Tarihimiz bir mechuliyet, bir mübhemiyet ummanıdır. Siyasetimiz, edebiyatımız asırlardan beri ne idi? Etrafıyla, an'anâtıyla [gelenekleriyle] bilebilir miyiz? Ricâl-i hükümetimizden, üdebamızdan, şuarâmızdan herhangisinin olursa olsun, kemiyattan [niceliklerden] mâadâ [başka] esrâr-ı hayâtından, hattâ ale'l-ıtlâk [genellikle] hayatından neye vâkıfız? Hemen hemen hiç!*” (Ali Kemâl, 2016, s. 17-18). Bu bağlamda tarihin aydın ve önemli kişileri hayattayken anılarını yazıya dökmüş olsalardı, kendilerinden sonraki kuşağa geçmişin aydınlanmasına yardımcı kaynaklar bırakmış olurlardı. Bu sayede gerek onların, gerekse yaşadıkları devrin siyasi, sosyal ve kültürel yönleri daha nitelikli biçimde incelenmiş olurdu.

Ali Kemâl, ön sözün ilerleyen kısmında anılarını yazmayan devlet adamları, şair, yazar vs. kişileri hem eleştirip hem de onlara benzememek adına *Ömrüm*'ü kaleme alma sebeplerini şöyle açıklar: “*Küçük yaşında bu sahne-i hayâta atıldım. Otuz-otuz beş seneden beri vatanımın her türlü cidâli- fikrisine [fikir münakaşasına] hâlimce karıştım; bâhusus [özellekle] karışanları tanıdım, ölçtüm, anladım. Düşündüm ki, bütün bu gördüklerimi safvet ve samimiyetle yazarsam, vatandaşlarıma –hususyle gençlerimize- bir hizmet etmiş, ahlâfa da nâçiz olduğu kadar işe yarar bir yâdigâr bırakmış olurum. Onlar bu sayede devrimiz(i), muasırlarımız idrak için, bizzat bizim eslâfımızı, edvâr-ı sâlifemizi [öncekilerin devirlerini] anlamakta çektiğimiz müşkilâta uğramazlar. Devrimiz ki, tarihen büyük bir kıymeti haiz olsa gerektir; çünkü oldukça bir teheyüç [heyecanlanma] içinde geçti; edebiyatımız da siyasetimizde da inkişâplara bâdi [sebeplere] oldu. Tarihimizin bu safhalarını böyle mestur [gizli kapaklı] köşelerine varıncaya kadar bir şahid-i sadıktan dinlemek her mütefekkirin hoşuna gider, endişesine [düşünmesine] yardım eyler. İşte bütün bu müalâalardır ki “Ömrüm” unvân-ı umumisi altında bu hâtirât-ı hayâtımı neşretmeye beni sevkeyledi*” (Ali Kemâl, 2016: 19-20). Ali Kemâl'in bu düşünceler ışığında *Ömrüm* adı altında anılarını yazması dönemin siyasi ve edebi tartışmalarına bir pencere işlevi görür. Bu düşüncelerimize, hatıratın “Mekteb-i Mülkiyye” adlı bölümü okunduğunda ulaşılabacaktır.

Eser, “Ömrüm” adlı ön sözden sonra “Bir Eski Zaman Adamı” bölümüyle devam eder. Ali Kemâl, bu bölümde babası Mumcular Kâhyası olarak tanınan İkidivitli Balmumcu Hacı Ahmed Efendi'nin kişiliğinden söz eder. Öncelikle bölümün başında İstanbul'un eski yalılarını, konaklarını, ticari yaşamını ve müreffeh hayatını kısaca özetler. Sonrasında babasının aslında Çankırı'dan İstanbul'a göçtüğünü ve İstanbul'un hatırı sayılır bir tüccarı konumuna geldiğinden bahseder. Ali Kemâl'e göre babası dini vazifelerini eksiksiz ifa etmeye çalışan dindar, dürüst ve ailesine bağlı bir adamdır. Ali Kemâl'in deyişiyle: “*Ahmed Efendi ailesini severdi, memleketini severdi, lakin dinini en ziyade severdi*” (Ali Kemâl, 2016, s. 26). Ayrıca Hacı Ahmed Efendi, ailesinin geçimiyle en iyi şekilde ilgilenen, esnafların mallarını emanet edebileceği güvenilir, komşularını gözetken, devletine sadık ve saygılı birisidir.

“Bir Eski Zaman Adamı” adlı kısımdan sonra eser; “Mektep Hayatı” bölümüyle devam eder. Ali Kemâl, bu bölümde ilk mektep yıllarındaki anılarını ele alır. Özellikle mahalle mektebinde aldığı Kur’an dersleri, Kaptanpaşa Mekteb-i Rüşdiyyesi ve Gülhâne Rüşdiyye-i Askeriyye’inde edindiği temel ilimler bunun yanı sıra Arapça, Farsça ve Osmanlıca gramer dersleri Ali Kemâl’in ilk mektep yıllarındaki anımsadığı hatıralardır. Gördüğü dersleri unutmadığı gibi derslerin muallimlerini de zikretmeden geçmeyen Ali Kemâl; Hoca Tahir Efendi’yi, Abdi Efendi, Tahsin Nahid Bey’in pederi Âsaf Bey, Mahmud Esad Efendi vs. muallimleri şükranla anar. Öte yandan Ali Kemâl ilk mektep yıllarında haylaz olduğunu ve bundan ötürü mektepten atılmak zorunda kaldığını da yazmaktan imtina etmez.

Eserin en kapsamlı ve şüphesiz en değerli kısmı “Mekteb-i Mülkiyye” adlı bölümdür. Öncelikle bu bölümün hatıratın sonu olduğunu belirtmek gerekir. “Mekteb-i Mülkiyye”, Ali Kemâl’in Gülhâne Rüşdiyyesi’nden sonra başladığı ve yaklaşık beş yıl eğitimine devam ettiği dönemi, dokuz aylık Paris-İsviçre seyahatini, yine dokuz aylık hapisane dönemini ve yirmi yedi yaşına kadar sürgün kaldığı Halep memuriyetini kapsar.

Osmanlı Devleti’nde ilk Mekteb-i Mülkiyye; devletin idârî kademelerinde görev alacak kimseleri yetiştirmek maksadıyla, İstanbul Fatih’te, “Ticarethane” denilen yerde kurulur. 1859’da (Abdülmecit devrinde) kurulan Mekteb-i Mülkiyye; günümüz Türkiye’inde *İktisat, İşletme, Maliye, Uluslararası İlişkiler, Çalışma Ekonomisi, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi* alanlarında eğitimin temelini atan ilk kurumdur. Okulun resmi adı “Mekteb-i Fünun-u Mülkiyye” dir. Maarif-i Umumiye Nezareti’ne bağlı bir okul olarak açılan Mekteb-i Mülkiyye’nin öğrenim süresi iki yıldır. 18-36 yaş arasında öğrenci kabul edilen okula, öğrenciler sınavla kabul edilir. Mekteb-i Mülkiyye, Cumhuriyet devrinde Ankara’ya taşınır ve bugünkü Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’ne dönüştürülerek eğitim hizmetini sürdürür (www.wikipedia.org). Bu bağlamda şimdiki Siyasal Bilgiler Fakültesi’nin iyi birer devlet adamı yetiştirme politikasını, öğrencilerin donanımlı olma gerekliliğini Ali Kemâl o dönemde şöyle açıklar: “*Mekteb-i Mülkiyye’nin bu zürriyetinde, bu senelerinde bir kabiliyet, bir feyiz, bir uyanıklık vardı. O derecede ki o istibâd- idâreye rağmen kendini gösteriyordu. O devrin yetiştirdiği gençler bilahare her şûbe-i marifette temeyyüz eylediler. Bu inşirahın [açılışın] en birinci bâisi o muhit idi; o muhit ki, bizi yavaş yavaş uyandırıyor, fikirlerimizi açıyordu. Fikren böyle müterakkilerimiz daima bir araya toplanıyor, teati-i efkâr eyliyorduk [fikir alışverişinde bulunuyorduk]. Siyasiyattan, edebiyattan, mâzi, hâl, istikbâl hep bahsediyorduk. Yeni Osmanlılar’ın neler yaptıklarını, yazdıklarını öğreniyorduk. Kemâl Bey’den Midhat Paşa’ya kadar o eâzım-ı ümmeti eserleriyle, endişleriyle tanıyorduk*” (Ali Kemâl, 2016, s. 58-59).

Ali Kemâl, Mekteb-i Mülkiyye’de sadece temel bilimlerle alakadar olmadığını edebiyat, sanat, basın-yayın gibi alanlarda da uğraşlar edindiğini belirtir. Bu sayede hayata daha farklı bir perspektiften bakabildiğini belirten Ali Kemâl, yaşadığı ruhsal değişimi şöyle ifade eder: “*Mekteb-i Mülkiyye o sene leylîye [yatılıya] tahvil olunmuştu. Beni de leylî kaydettirdiler. O mektebe girdiğimden itibaren büsbütün başka bir insan oldum; âlemi başka bir nazarla görmeye, düşünmeye, fikren, ruhen yaşamağa başladım. Âleme muhabbetim arttı; artık uçurmalara, kuşlara bedel eğlenceyi, zevki kitaplarda aramağa koyuldum. Mektebi severdim. Haftada bir kere eve gelirdim; geldiğim ertesi günü şevk ile mektebe döner, derslerime sarılırdım. Riyâziyatta [matematikte], bazı ulûmde arkadaşlarımdan bir parça geri didim; çünkü rüştiyeden ömüktesebâtım az idi. Lakin cami derslerinin kuvvetiyle Farisî’de, Arabî’de, Türkçe’de onlara fâik idim. O derece ki, ciddi bir surette matbûat ile meşgul olmağa başladım*” (Ali Kemâl, 2016, s. 39).

“Mekteb-i Mülkiyye” bölümünü, eserin en değerli kısmı yapan şey Ali Kemâl’in kendi kişisel değişimi/dönüşümünden ziyade yaşadığı devre yaptığı şahitliktir. Ali Kemâl, siyasi, sosyal, kültürel ve edebi yönden hala üzerinde tartışmaların yapıldığı Tanzimat İstibdat ve Meşruiyet döneminde yaşamını sürdürür. Hatıratın bu bölümünde bahsi geçen dönemlerin; edebiyat ve siyaset başta olmak üzere toplumsal durum, ekonomik faaliyetler, eğitim vs. temel dinamikleri üzerinde bilgiler mevcuttur.

Özellikle bu yıllarda *Vakit, Ceride-i Havâdis, Tercümân-ı Hakikat* gibi gazeteleri takip eden, bazen bu gazetelere yazdığı gazelleri ve nazireleri gönderen Ali Kemâl, bu vesileyle dönemin aydınlarıyla tanışma imkânı bulur. Ahmed Mithat Efendi, Recai-zâde Mahmut Ekrem, Muallim Nâci, Abdülhak Hâmid, Menemenli-zâde Tahir Bey gibi isimler Ali Kemâl’in yaşadığı dönemdeki edebi

hayata yön vermektedirler. Bu bağlamda Ekrem’den ders alan, Nâci Efendi’nin çıkardığı gazetelere yazı, şiir vs. gönderen Ali Kemâl, iki aydın etrafında dönen *eski-yeni*, *abes-muktebes*, *gelenek-yenileşme*, *yerlilik-yabancılık*, *medeniyet-kozmpolitik* gibi tartışmalara şahit olur. Bu noktada “Mekteb-i Mülkiyye” adlı bölümde Ali Kemâl’in anlattıkları, Türk edebiyatı tarihine (özellikle Tanzimat dönemi) farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Öyle ki Ekrem-Naci-Ahmed Midhat polemiginde yaşananlar Ali Kemâl’in dikkatinden kaçmaz. “*Gönlüm, gözüüm dışarıda, matbüâtta idi. Lakin sâha-i matbüât bir tarz-ı tekâmüle giriyordu; Nâci Efendi zirve-i ikbâlden âheste âheste iniyordu, ona karşı Ekrem Bey çıkıyordu. Ekrem Bey ki, hem o “mey ü mahub” mesleğini hoş bulmuyordu, hem de o Nâci tegallübünü çekemiyordu. Filhakika ibtidâ-yı zuhurunda Âteşpâre müellifini takdir etmişti, hatta yedi tecelli eden o şairin “Kuzu” gibi, “Feryad” gibi manzûmelerini Tâlim-i Edebiyyât’a birer numune-i Kemâl tarzında almıştı. (...) Fakat bilahareby, böyle yaptığına pişman olmuştu, Nâci’yi her meclis-i hususide tezyif eyliyordu. Ekrem Bey’le bu zıddiyet Muallim’i büsbütün tarz-ı kadime, kudemâ perestliğe sevkeyledi. Âteşpâre’de gösterdiği vâdî-i teceddüdden geri döndürdü. Bu irtica Ahmed Midhat’ın canını sıktı; o mertebe canını sıktı ki, Hasan Mellah müellifi birgün Muallim Nâci’yi bütün peykleriyle, Şeyh Vasfîlerle, Abdülkerim Sabitlerle, Ahmed Hamdilerle beraber gazetesinden kapıdışı etti” (Ali Kemâl, 2016, s. 64). Hem yaşadığı dönemde hem de günümüzde yaptıkları ve yazdıkları dikkate alınmaksızın sürekli ötelenen Muallim Nâci, klasik edebiyat sevdalılarıncâ körü körüne eskiyi savunan adam olarak örnek alınır. Ali Kemâl, hatıratında Ekrem-Naci çıkmazına daha nesnel bir tutumla yaklaşır. Her iki sanatkârın haklı ve haksız yönlerine ele almaktan kaçınmaz. *Ömrüm*’ün bu yönü, o dönemi araştıranlar açısından istifade edilecek temel kaynaklardan biri olmasını sağlar.*

“Mekteb-i Mülkiyye” adlı bölümün içerisinde “zeczeme-dememe” gibi edebi tartışmaların yanı sıra Ali Kemâl’in yaşadığı ya da tanıklık ettiği birçok olayı kaleme aldığı görülür. Özellikle Beşir Fuad’ın intihar olayı, kendisinin dokuz aylık Avrupa izlenimleri, okul yıllarındaki arkadaşları ve hocaları, İstibdat döneminin baskıcı zihniyeti, Nâci Efendi’nin çıkardığı gazeteler, dönemin şair ve yazarlarının yaşamları, on dokuz yaşında sürgün edildiği Halep yılları ve Halep’in sosyokültürel, ekonomik, siyasi yapısı gibi önemli konularda ayrıntılı bilgilere ulaşmak mümkündür.

Eser, hatıraların yer aldığı bölümlerden sonra, sonuç niteliğinde olan Metin Kayahan Özgül’ün “Ya Sonrası” başlıklı değerlendirmesiyle devam eder. Özgül, bu bölümde Ali Kemâl’in ölüm tarihi olan 6 Kasım 1922’ye kadar ki yaşamının önemli noktalarını özetler. Halep’ten sonra Paris’e kaçıışı, İkdâm gazetesindeki muhabirliği, Zürih’te öğrencilik dönemi, Brüksel Sefaret Kâtipliği, Mısır’a dönüşü, sonrasında yine Paris hayatı, İttihadçılarla münasebeti, Peyâm ve Sabah gazetesindeki yazarlık macerası, Mekteb-i Mülkiyye’deki hocalığı ve ölümü gibi... “Ya Sonrası” adlı kısmın ardından fotoğrafların yer aldığı “Albüm” bölümü vardır. Albüm’de ise devrin önde gelen simaları yer almaktadır. Abdülhak Hamid, Ahmed Midhat, Ahmed Rasim, Ali Ekrem, İsmail Safa, Halid Ziya, Namık Kemâl, Mehmed Celal, Mizancı Murad, Recaizade Mahmud Ekrem, Muallim Naci gibi... Eserin sonunda ise hazırlayıcı tarafından oluşturulan “Şahıs Adları İndeksi” yer almaktadır.

Sonuç olarak *Ömrüm* hakkında şunlar söylenebilir: Yakın tarihin hem edebî, hem siyasî kişiliğiyle öne çıkan bir aydının ilk yirmi yedi yılını anlattığı bu hatırat, içerisinde barındırdığı yaşantı ve izlenimlerle, çetrefilli süreçlere yapılan şahitliğiyle epey önemli olduğunu fark ettirir. Eser okundukça, o devrin tipik ruh hali olan kaotik ve bölük zihnî, içeriden görme ve okuma-anlamlandırma imkânı ortaya çıkıyor. Ayrıca bir Jön Türk’ün kendi üzerinden kendi dönemini, Tanzimat sonrası Osmanlı’sını anlatması, hatıratı döneme başka bir açıdan ışık tutan kıymetli bir eser konumuna yükseltiyor (Saçmal, 2008, s. 71). Öte yandan Türk kültürüne yaptığı önemli çalışmalarla adından sıkça söz ettiren Metin Kayahan Özgül, *Ömrüm*’ü titizlikle hazırlayıp önce Hece, sonrasında Cümle’den yayınlarak Türk edebiyatı tarihine bir pencere daha açmıştır.

Atf için: Çalık, H. (2016). *Ömürde Bir Gedik: Ömrüm Üzerine Notlar* (Kitap Tanıtımı). *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3), 69-74.

Kaynaklar

Aktaş, Ş., ve Gündüz, O. (2011). *Yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: Akçağ.

Ali Kemâl. (2016). *Ömrüm*. Metin Kayahan Özgül (hızl), Ankara: Cümle.

Saçmal, A. (2008). Hatıralarla yakın tarih-4: Ali Kemâl, “Ömrüm”. *Bülten*, 19 (67), 70-71.

https://tr.wikipedia.org/wiki/M%C3%BClkiye_Mektebi [Erişim tarihi: 15.10.2016]